

Uitdagingen voor een beginnende vakleerkracht

Eindelijk afgestudeerd! Daar sta je dan, met het felbegeerde diploma op zak, eindelijk kan je beginnen! De verantwoordelijkheid als beginnend vakleerkracht bewegingsonderwijs is groot: Zelfstandig voor de klas staan. Geen stagebegeleider op wie je terug kunt vallen of een stagepartner aan wie je iets kunt vragen. Lesgeven met alle situaties van dien, van succesbelevingen tot ordeproblemen, je komt het allemaal tegen. Maar wat je ook tegenkomt, jij hebt jouw diploma en kunt het aan! Toch?

Door: Linde Emmerzaal en Tim Stoevelaar

Orde en ordeproblematiek zijn veelbesproken onderwerpen, voornamelijk binnen onderwijsopleidingen. Orde creëren en behouden, is een voorwaarde om tot lesgeven te komen. En dan ook nog zorgen dat het allemaal op een pedagogisch correcte wijze gebeurt. Hoe zit het eigenlijk met beginnende vakleerkrachten bewegingsonderwijs? Kunnen ze orde creëren en behouden of valt er nog veel en/of noodzakelijke winst te behalen?

Uit onderzoek (Nakken, 2011) is gebleken dat een relatief groot aantal beginnende vakleerkrachten problemen op het gebied van orde ervaart. De resultaten uit dit onderzoek vormden de basis voor ons onderzoek, de afstudeeropdracht van de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding (Halo), met de volgende onderzoeksvraag: *'Hoe gaan beginnende vakleerkrachten bewegingsonderwijs op het Primair Onderwijs om met ordeproblematiek binnen de lessen bewegingsonderwijs?'*

Contact:

*linde.emmerzaal@gmail.com of
timstoevelaar@gmail.com*

FOTO'S HANS DJURKOFF

Best moeilijk

Methode

Er zijn interviews afgenomen om antwoord te verkrijgen op de onderzoeksvraag. De interviews zijn afgenomen bij dertien vakleerkrachten bewegingsonderwijs, zes mannen en zeven vrouwen, die één tot tien jaar werkzaam zijn in het bewegingsonderwijs. De dertien geïnterviewden varieerden in de leeftijd van 22 tot 31 jaar. Doordat de nadruk in het interview ligt op het eerste jaar als vakleerkracht in het werkveld, was het een vereiste dat de geïnterviewden zich dit jaar nog goed konden herinneren. Voor de opbouw van het interview is een topiclijst gebruikt. De topiclijst is gebaseerd op het kwantitatief onderzoek van Nakken (2011) en de theorie van Meek en Behets (1999). Volgens Meek en Behets kunnen de (orde)problemen van beginnende vakleerkrachten bewegingsonderwijs worden gekoppeld aan drie stadia. Dit zijn het impact-, self-, en task-stadium.

- Het impact-stadium omschrijft de zorgen van de vakleerkrachten in het herkennen van de sociaal-emotionele behoefte bij de leerlingen en het diagnosticeren van leerproblemen. >>

- Het self-stadium omschrijft de zorgen van de vakleerkrachten over het adequaat lesgeven en het overleven in de leeromgeving, de controle over de klas. Leerkrachten willen geliefd zijn bij de leerlingen, zijn ongerust wanneer ze geobserveerd worden en zijn bang om te falen.
- Het task-stadium omschrijft de zorgen van vakleerkrachten die zij ervaren in de routine van de dagelijkse taken van het lesgeven. Er wordt gewerkt met teveel leerlingen, weinig materiaal en een tijdsdruk.

Deze drie stadia omvatten enkele competenties waarover de vakleerkracht bewegingsonderwijs dient te beschikken. Naar aanleiding van het kwantitatief onderzoek van Nakken (2011) wordt verwacht dat de meeste problemen worden ervaren op het gebied van omgaan met gedragsproblemen, organisatie en differentiatie. De drie stadia zijn gebruikt om de topics en de ervaren (orde)problemen, die naar voren zijn gekomen in de interviews, overzichtelijk in te delen. Ter verduidelijking worden twee interviewvragen weergegeven:

- Het topic 'Gedrags-/ordeproblemen' werd besproken door de vraag:
'Welke problemen heeft u ervaren met het stellen van duidelijke grenzen en regels?'
- Het topic 'Differentiatie' werd besproken door de vraag:
'Hoe zorgde u ervoor om iedere leerling op zijn/haar eigen niveau deel te laten nemen aan de les?'

Resultaten

Aan de hand van de theorie van Meek en Behets zijn de resultaten van de interviews onderverdeeld in de drie bovengenoemde stadia. Per topic worden alleen de vakleerkrachten genoemd die daadwerkelijk problemen hebben ervaren op dit gebied.

Impact-stadium

- *Pedagogisch klimaat*

De relatie tussen de leerlingen en de vakleerkracht wordt door zes van de dertien geïnterviewden als een ondergeschikt aspect beschouwd tijdens het eerste jaar. De geïnterviewden geven aan dat dit komt doordat zij in het eerste jaar voornamelijk bezig zijn met het consequent hanteren van de regels en de relatie tussen de leerlingen. Daarnaast geven twee geïnterviewden aan dat het lastig is om een relatie op te bouwen met de leerlingen als je op meerdere scholen werkzaam bent. Dit kan als gevolg hebben dat de leerlingen zich niet prettig en veilig voelen in de les bewegingsonderwijs.

- *Culturele verschillen*

Zes geïnterviewden geven aan dat zij naar hun

idee meer ordeproblemen hebben ervaren op een school met allochtone leerlingen, dan op een school met autochtone leerlingen. Uit de interviews komt naar voren dat dit zich voornamelijk uit in brutaal gedrag tegenover de vrouwelijke vakleerkracht. Daarnaast wordt het lastig gevonden om in te spelen op andere normen en waarden.

- *Beoordeling*

Om leerproblemen te diagnosticeren en de vaardigheden van de leerlingen te beoordelen, wordt door vier geïnterviewden gewerkt met een leerlingvolgsysteem. Vooral in het eerste jaar wordt het werken met dit leerlingvolgsysteem als lastig ervaren. *'Ik vond het eerste rapport heel moeilijk. Ik was nog heel erg met die les bezig, de structuur, de regels en hoe die kinderen tegenover jou staan.'* Dit kan als gevolg hebben dat leerlingen niet op hun eigen niveau kunnen bewegen, waardoor zij onrust en problemen in de les gaan veroorzaken.

Self-stadium

- *Gedrags-/ordeproblemen*

Tien van de dertien geïnterviewden ervaren dat ze aan het begin van het eerste jaar weinig aan lesgeven zijn toegekomen. Zij waren voornamelijk bezig met het corrigeren van gedrag. Het bepalen wat je als leerkracht wel of niet toelaat, wordt als lastig ervaren. Ook wisten de geïnterviewden vaak niet hoe ze op een bepaalde situatie moesten reageren. Acht geïnterviewden leggen de oorzaak hiervan bij het hebben van te weinig ervaring met het zelfstandig voor de klas staan. Hierdoor zijn ze in het eerste jaar nog zoekende naar hun eigen regels en grenzen en hoe ze deze consequent moeten hanteren. *'Je staat er opeens alleen voor en hebt niemand om op terug te vallen.'* Daarnaast geven de acht geïnterviewden aan dat ze vanuit de opleiding te weinig handvatten hebben meegekregen om met gedrags- en ordeproblemen om te gaan.

- *Motiveren van ongemotiveerde leerlingen*

Acht geïnterviewden geven aan dat het lastig was om ongemotiveerde leerlingen bij de les te betrekken. Deze leerlingen zorgen voor onrust en hebben een vervelende invloed op de rest van de klas.

Task-stadium

- *Organisatie*

Binnen de organisatie van de les wordt vooral *'het beperkte materiaal'* als probleem ervaren. Zes geïnterviewden ervaren problemen in het aanbieden van verschillende bewegingssituaties met het beperkte materiaal. Daarnaast wordt aangegeven dat te grote groepen in te kleine gymlokalen les krijgen.

- *Differentiatie*

Tien geïnterviewden geven aan dat ze in het eerste jaar als vakleerkracht zo druk bezig waren met het stellen van regels en het proberen de regels consequent te hanteren, dat ze totaal niet met differentiatie bezig waren. De geïnterviewden hebben ervaren dat een leerling voor onrust gaat zorgen wanneer hij niet op zijn eigen niveau kan bewegen.

Discussie

Uit de koppeling tussen de literatuur en de resultaten uit de interviews blijkt dat er in alle drie de stadia problemen worden ervaren. Alle onderzochte topics, met de daarbij ervaren problemen, spelen een rol in het creëren en het behouden van de orde. Vanuit ons standpunt dat orde creëren en behouden een voorwaarde is om tot lesgeven te komen, ligt de kern van de ervaren problemen binnen twee stadia: het self-stadium en het task-stadium. Hierna wordt toegelicht waarom de kern van de ervaren problemen bij deze twee stadia ligt.

Zoals van te voren verwacht, zijn de voornaamste problemen het onder controle houden van de klas en de organisatie van de les. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat beginnende vakleerkrachten te weinig ervaring hebben met het stellen en consequent navolgen van eigen regels en grenzen. Daarnaast hebben de vakleerkrachten te weinig handvatten om met verschillende ordeproblemen om te kunnen gaan. Op organisatorisch gebied blijkt dat de vakleerkrachten teveel bezig zijn met het tekort aan

Zomaar een klas

materiaal, te grote groepen en te kleine gymlokalen. Dit draagt niet bij aan het creëren van een goed pedagogisch klimaat.

Volgens ons dient de organisatie en de controle over de klas in orde te zijn om de les bewegingsonderwijs vorm te kunnen geven. Wij zijn van mening dat, wanneer deze problemen worden voorkomen of opgelost, de ervaren problemen binnen het impact-stadium zich deels vanzelf oplossen. De vakleerkracht heeft meer tijd om aandacht te besteden aan de sociaal-emotionele behoefte van de leerlingen. Hierdoor kan hij meer inspelen op de relatie tussen zichzelf en de leerlingen. Daarnaast komt er meer tijd vrij voor de beoordeling. De vakleerkracht krijgt een beter inzicht in de niveauverschillen, waardoor hij ervoor kan zorgen dat de leerlingen meer op hun eigen niveau bewegen.

Aanbeveling

Om ervoor te zorgen dat toekomstige vakleerkrachten bewegingsonderwijs minder (orde)problemen ervaren, is er een aantal aanbevelingen voor de opleiding en voor het werkveld ontwikkeld. De opleiding kan meer aandacht besteden aan het voorkomen en oplossen van ordeproblematiek. Het zou interessant zijn om in theorielessen meerdere casussen met beeldmateriaal vragen onderwijs te behandelen, waardoor de student beter inzicht krijgt in de problematiek en de mogelijke oplossingen. Het is ook van belang dat op de opleiding praktijklessen worden gegeven over de lesorganisatie met beperkt materiaal en een kleine gymzaal. Daarnaast wordt er aanbevolen om een stage in het vierde collegejaar te verplichten. In deze stage zou de nadruk moeten liggen op het zelfstandig voorbereiden, geven en evalueren van de lessen bewegingsonderwijs. Zonder hulp van een stagebegeleider moet de student zelfstandig

duidelijke regels en grenzen leren stellen en deze vervolgens consequent nastreven. Door deze stage krijgt de student verantwoordelijkheden binnen en buiten de gymzaal. Daarnaast raakt de student vertrouwd met het zelfstandig voor de klas staan, waardoor hij met meer zelfvertrouwen het werkveld in gaat. Tot slot moet de toekomstige vakleerkracht worden begeleid bij het starten op een school. Er wordt gedacht aan een coach met onderwijservaring, waar de vakleerkracht altijd met problemen terecht kan. De coach begeleidt de beginnende vakleerkracht gedurende het eerste jaar. Wanneer de bovengenoemde aanbevelingen worden doorgevoerd, zijn wij van mening dat de toekomstige vakleerkrachten bewegingsonderwijs beter in staat zullen zijn om orde te handhaven tijdens hun eerste jaar.

En: wat kan de beginnende leerkracht zelf doen om deze problemen aan te pakken? Van een docent als professional verwacht ik dat hij zelf ook problemen kan aanpakken door:

- analyseren probleem
- mogelijke oplossingen bedenken (in overleg met collega's en vanuit de literatuur)
- uitproberen nieuwe aanpak
- evalueren en bijstellen.

Literatuur

- Bax, H., Driel, G. van, Jansma, F. e.a. (2010). *Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding*. Den Haag: DeltaHage.
- Geel, V. van (2006). *De orde in orde vernieuwd: nieuwe ideeën voor het oplossen van ordeproblemen*. Baarn: Uitgeverij Bekadidact.
- Meek, G. & Behets, D. (1998). *Physical education teachers' concerns towards teaching*. Katholieke Universiteit Leuven, België.
- Nakken, M. (2011) *Problemen die een startende vakleerkracht bewegingsonderwijs/docent LO ervaart*. Fontys, Tilburg.
- Rink, J.E. (2006). *Teaching physical education for learning*. Boston: McGraw-Hill.
- Teitler, P. (2009). *Lessen in orde: handboek voor de onderwijspraktijk*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Tinning, R. (1991). *Teacher Education Pedagogy*. *Journal of teaching in physical education*, 11, 1-20.

Linde Emmerzaal is afgestudeerd aan de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding (Halo). Daarnaast studeert zij momenteel af aan de opleiding tot leraar basisonderwijs (Pabo), de verkorte leerroute, aan de Haagse Hogeschool.

Tim Stoevelaar studeert momenteel af aan de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding (Halo) en studeert bewegingswetenschappen aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. ◀